

USMON NOSIR VA ABDULLA QAHHOR TARJIMALARINING ADABIYOT RIVOJIDAGI O'RNI

Yuldasheva Sarvinoz

*Jizzax viloyati G'allaorol tumani 78-maktab ona tili va adabiyot fani
o'qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqola Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalarining O'zbek adabiyoti rivojidagi o'rnini tahlil qiladi. Tadqiqot davomida tarjimalarning adabiyotimizdagi badiiy va ma'naviy ahamiyati, yangi adabiy uslublar va janrlarning shakllanishidagi roli ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, tarjimonlarning ijodiy yondashuvlari, badiiy tafakkurining xususiyatlari hamda tarjima orqali xalqaro adabiyot merosini o'zlashtirish jarayoni yoritilgan. Maqola adabiyotshunoslar, tarjimonlar va ilmiy tadqiqotchilar uchun qiziqarli va amaliy ma'lumotlar taqdim etadi.

Kalit so'zlar. Usmon Nosir, Abdulla Qahhor, tarjima, O'zbek adabiyoti, badiiy tarjima, adabiy meros, adabiy rivojlanish, tarjimon ijodi, xalqaro adabiyot.

Annotation. This article analyzes the role of translations by Usmon Nosir and Abdulla Qahhor in the development of Uzbek literature. The study highlights the artistic and cultural significance of translations, their influence on the formation of new literary styles and genres, and the creative approaches of the translators. It also examines how their work contributed to the assimilation of international literary heritage. The article provides valuable insights for literary scholars, translators, and researchers in the field of literary studies.

Key words. Usmon Nosir, Abdulla Qahhor, translation, Uzbek literature, literary translation, literary heritage, literary development, translator's creativity, international literature.

Аннотация. В статье анализируется роль переводов Усмона Носира и Абдуллы Каххора в развитии узбекской литературы. Исследование подчеркивает художественное и культурное значение переводов, их влияние на формирование новых литературных стилей и жанров, а также творческий подход переводчиков. Рассматривается процесс освоения международного литературного наследия через переводы. Статья представляет интерес для литературоведов, переводчиков и научных исследователей.

Ключевые слова: Усмон Носир, Абдулла Каххор, перевод, узбекская литература, художественный перевод, литературное наследие, развитие литературы, творчество переводчика, международная литература.

Kirish. O'zbek adabiyoti tarixi ko'plab tarjimonlar va adabiy namoyandalar ijodi orqali boyib kelgan. Tarjima faqat boshqa tillardagi matnlarni o'zbek tiliga o'girish

bilan cheklanmay, balki yangi badiiy uslublar, janrlar va mavzularni o'zbek adabiyotiga olib kirishning muhim vositasi sifatida xizmat qilgan. Shu nuqtai nazardan, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor ijodi o'zbek adabiyoti rivojida alohida ahamiyatga ega. Usmon Nosir va Abdulla Qahhor faqat badiiy asarlarni tarjima qilmagan, balki tarjima orqali o'zbek adabiyotida yangi estetik qadriyatlar va adabiy tafakkur shakllanishiga hissa qo'shgan. Ularning tarjima faoliyati milliy madaniyatni boyitish, xalqaro adabiy merosni o'zlashtirish va o'quvchilarda chuqur ma'naviy-estetik qarashlar shakllantirish kabi jihatlar bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, tarjimonlarning ijodiy yondashuvi, badiiy tafakkuri va tilga bo'lgan nozik munosabati tarjimalarning yuqori sifatini ta'minlagan.

Ushbu maqola davomida Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalarining O'zbek adabiyoti rivojidagi o'rni, badiiy va madaniy ahamiyati, shuningdek, tarjima jarayonidagi innovatsion yondashuvlari tahlil qilinadi. Maqola nafaqat tarjimon ijodining o'ziga xos jihatlarini ochib beradi, balki tarjima san'ati va adabiy rivojlanish jarayonlariga ilmiy-tahliliy yondashuvni ham taqdim etadi. Shu bilan birga, maqola tarjimonlik faoliyati orqali o'zbek adabiyotida yuzaga kelgan yangi janrlar, mavzular va adabiy uslublarning shakllanishini ko'rsatishga qaratilgan. O'zbek adabiyoti tarixi ko'plab tarjimonlar va adabiy namoyandalar ijodi orqali boyib kelgan. Tarjima faqat boshqa tillardagi matnlarni o'zbek tiliga o'girish bilan cheklanmay, balki yangi badiiy uslublar, janrlar va mavzularni o'zbek adabiyotiga olib kirishning muhim vositasi sifatida xizmat qilgan. Shu nuqtai nazardan, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor ijodi o'zbek adabiyoti rivojida alohida ahamiyatga ega. Usmon Nosir va Abdulla Qahhor faqat badiiy asarlarni tarjima qilmagan, balki tarjima orqali o'zbek adabiyotida yangi estetik qadriyatlar va adabiy tafakkur shakllanishiga hissa qo'shgan. Ularning tarjima faoliyati milliy madaniyatni boyitish, xalqaro adabiy merosni o'zlashtirish va o'quvchilarda chuqur ma'naviy-estetik qarashlar shakllantirish kabi jihatlar bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, tarjimonlarning ijodiy yondashuvi, badiiy tafakkuri va tilga bo'lgan nozik munosabati tarjimalarning yuqori sifatini ta'minlagan. Tarjimalar orqali o'zbek adabiyotida nafaqat yangi mavzular, balki yangi janrlar, syujetlar va obrazlar ham paydo bo'lgan. Masalan, xalqaro klassik asarlarning o'zbek tiliga tarjimasi orqali o'quvchilar zamonaviy adabiy jarayonlar bilan tanishgan, yangi badiiy texnikalar va tasviriy vositalarni o'zlashtirgan. Shu jihatdan, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalari o'zbek adabiyotining rivojlanishida nafaqat badiiy, balki pedagogik va madaniy ahamiyatga ham ega bo'lgan. Shuningdek, tarjima faoliyati orqali o'zbek adabiyoti global adabiyot jarayonlariga integratsiyalanib, xalqaro miqyosda o'z o'rnini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'lgan. Tarjimonlar ijodida adabiy tafakkur, til va ma'no uyg'unligi, badiiy estetik qadriyatlarni saqlashga qaratilgan uslublar muhim o'rin tutadi. Shu bois, ularning ishlari nafaqat tarjima san'ati, balki o'zbek adabiy rivojlanishining ilmiy-tahliliy jihatlarini o'rganish uchun ham muhim manba hisoblanadi. Ushbu maqola davomida Usmon Nosir va Abdulla

Qahhor tarjimalarining O'zbek adabiyoti rivojidadagi o'zni, badiiy va madaniy ahamiyati, shuningdek, tarjima jarayonidagi innovatsion yondashuvlari keng qamrovli tahlil qilinadi. Maqola nafaqat tarjimon ijodining o'ziga xos jihatlarini ochib beradi, balki tarjima san'ati va adabiy rivojlanish jarayonlariga ilmiy-tahliliy yondashuvni ham taqdim etadi. O'zbek adabiyoti tarixi ko'plab tarjimonlar va adabiy namoyandalar ijodi orqali boyib kelgan. Tarjima faqat boshqa tillardagi matnlarni o'zbek tiliga o'girish bilan cheklanmay, balki yangi badiiy uslublar, janrlar va mavzularni o'zbek adabiyotiga olib kirishning muhim vositasi sifatida xizmat qilgan. Shu nuqtai nazardan, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor ijodi o'zbek adabiyoti rivojida alohida ahamiyatga ega.

Usmon Nosir va Abdulla Qahhor faqat badiiy asarlarni tarjima qilmagan, balki tarjima orqali o'zbek adabiyotida yangi estetik qadriyatlar va adabiy tafakkur shakllanishiga hissa qo'shgan. Ularning tarjima faoliyati milliy madaniyatni boyitish, xalqaro adabiy merosni o'zlashtirish va o'quvchilarda chuqur ma'naviy-estetik qarashlar shakllantirish kabi jihatlar bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, tarjimonlarning ijodiy yondashuvi, badiiy tafakkuri va tilga bo'lgan nozik munosabati tarjimalarning yuqori sifatini ta'minlagan.

Tarjimalar orqali o'zbek adabiyotida nafaqat yangi mavzular, balki yangi janrlar, syujetlar va obrazlar ham paydo bo'lgan. Masalan, xalqaro klassik asarlarning o'zbek tiliga tarjimasi orqali o'quvchilar zamonaviy adabiy jarayonlar bilan tanishgan, yangi badiiy texnikalar va tasviriy vositalarni o'zlashtirgan. Shu jihatdan, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalari o'zbek adabiyotining rivojlanishida nafaqat badiiy, balki pedagogik va madaniy ahamiyatga ham ega bo'lgan. Shuningdek, tarjima faoliyati orqali o'zbek adabiyoti global adabiyot jarayonlariga integratsiyalanib, xalqaro miqyosda o'z o'rnini mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'lgan. Tarjimonlar ijodida adabiy tafakkur, til va ma'no uyg'unligi, badiiy estetik qadriyatlarni saqlashga qaratilgan uslublar muhim o'rin tutadi. Shu bois, ularning ishlari nafaqat tarjima san'ati, balki o'zbek adabiy rivojlanishining ilmiy-tahliliy jihatlarini o'rganish uchun ham muhim manba hisoblanadi. Ushbu maqola davomida Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalarining O'zbek adabiyoti rivojidadagi o'zni, badiiy va madaniy ahamiyati, shuningdek, tarjima jarayonidagi innovatsion yondashuvlari keng qamrovli tahlil qilinadi. Maqola nafaqat tarjimon ijodining o'ziga xos jihatlarini ochib beradi, balki tarjima san'ati va adabiy rivojlanish jarayonlariga ilmiy-tahliliy yondashuvni ham taqdim etadi.

Adabiyotlar tahlili. O'zbek adabiyoti va tarjima faoliyati bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tarjimonlar ijodi milliy adabiyot rivojida muhim o'rin tutadi. Masalan, Nosir va Qahhor tarjimalari o'zbek o'quvchisi uchun xalqaro adabiyotning estetik va badiiy qadriyatlarini yetkazishda katta ahamiyatga ega bo'lgan [1]. Pulato va Hamidov (2021) tadqiqotlariga ko'ra, tarjimalar orqali o'zbek adabiyotida yangi janrlar va mavzular paydo bo'lgan, shuningdek, til va badiiy ifoda

vositalari boyigan [2]. Tarjimonlarning ijodiy yondashuvlari va tarjima strategiyalari xalqaro adabiyot merosini o'zlashtirish jarayonida adabiy tafakkur va badiiy tafsildagi yangiliklarni shakllantirgan [3]. Shuningdek, Karimov (2022) tarjimalarning pedagogik va madaniy ahamiyatini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, tarjima o'quvchilarni dunyo adabiyoti bilan tanishtirish, estetik did va madaniy tafakkurini rivojlantirish vositasi sifatida xizmat qiladi [4]. So'nggi tadqiqotlar, xususan Tursunov va Qo'ldoshev (2023), Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalarida badiiy uslub, syujet tuzilishi va obraz yaratishning o'ziga xos xususiyatlari mavjudligini ko'rsatadi. Bu esa ularning ijodini nafaqat tarjima, balki o'zbek adabiy rivojlanishining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida qadrlashga imkon beradi [5]. Shuningdek, xalqaro manbalar ham tarjima san'atining adabiyot rivojiga ta'siri haqida muhim dalillar keltiradi. Masalan, Veness (2020) va Smith (2021) tarjimaning madaniyatlararo aloqalarni rivojlantirish, yangi estetik qadriyatlarni shakllantirish va adabiyotning global jarayonlarga integratsiyasi imkoniyatlarini ko'rsatadi [6], [7].

Yuqorida keltirilgan tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalari o'zbek adabiyotida badiiy va madaniy innovatsiyalarni joriy etishda ham, ilmiy-tahliliy jihatdan o'rganishda ham katta ahamiyatga ega. Ularning tarjima faoliyati nafaqat o'zbek o'quvchilariga, balki adabiyotshunoslar va tarjimonlarga ham amaliy va ilmiy ma'lumotlar beradi [8].

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqotda Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalarining O'zbek adabiyoti rivojida o'rnini aniqlash uchun turli manbalar va tadqiqot metodlaridan foydalangan. Tadqiqot materiali sifatida tarjimalangan badiiy asarlar, adabiyotshunoslik maqolalari, ilmiy izlanishlar, shuningdek, o'quvchilar va adabiyotshunoslarning intervyu va so'rov natijalari asosiy manba sifatida tanlangan. Bu materiallar tarjima jarayonining badiiy, madaniy va pedagogik jihatlarini chuqur tahlil qilish imkonini berdi. Tadqiqotning uslubiy asosini sifatli va miqdoriy tadqiqot metodlari tashkil qiladi. Sifatli metodlardan foydalanib, tarjimalardagi badiiy obrazlar, janr va uslub xususiyatlari, tarjimon ijodining xususiyatlari tahlil qilindi. Miqdoriy metodlardan foydalangan holda, intervyu va so'rov natijalari statistik tarzda yig'ildi va diagramma hamda grafiklar yordamida vizual tarzda ifodalandi. Bu esa natijalarning ilmiy asoslangan va aniq bo'lishini ta'minladi. Shuningdek, tadqiqot jarayonida solishtirma tahlil usuli keng qo'llanildi. Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalari o'zaro hamda boshqa tarjimonlar ishlari bilan solishtirildi, tarjimalarning badiiy sifati, estetik qadriyati va o'zbek adabiyotiga qo'shgan hissasi aniqlashga harakat qilindi. Solishtirma tahlil tarjima san'ati va adabiy rivojlanish jarayonlarini yanada aniqroq ko'rsatdi. Tadqiqot jarayonida interaktiv va analitik metodlar ham qo'llanildi. Intervyu va so'rovlar orqali o'quvchilar va adabiyotshunoslarning tarjima asarlariga bo'lgan munosabati o'rganildi. Shu bilan birga, adabiyotshunoslik tahlili va matnli tahlil yordamida tarjimalardagi badiiy uslub va janr xususiyatlari, ma'naviy va estetik qiymatlar aniqlangan. Bu usullar tadqiqotning ilmiy asoslanganligini va

natijalarining ishonchliligini oshirdi. Shunday qilib, ushbu tadqiqotda foydalanilgan materiallar va usullar tadqiqotning ob'ektivligi, natijalarining aniqligi va ilmiy asoslanganligini ta'minlashga xizmat qilgan. Tarjimalar tahlili, solishtirma tahlil, sifatli va miqdoriy metodlar, shuningdek intervyu va so'rovlar tadqiqot jarayonining har bir bosqichida samarali qo'llanildi.

Tadqiqot muhokamasi. Ushbu tadqiqot natijalari Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalarining O'zbek adabiyoti rivojiga qo'shgan hissasini yanada aniqlash ko'rsatadi. Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar shuni tasdiqladiki, ularning tarjimalari nafaqat badiiy ifoda vositalarini boyitgan, balki o'zbek adabiyotida yangi janrlar va mavzularning shakllanishiga turtki bo'lgan.

So'rov va intervyu natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilar va adabiyotshunoslar Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalarini yuqori baholaydi. Ularning tarjima qilingan asarlari o'zbek tilining boyligini, til va uslub uyg'unligini saqlagan holda xalqaro adabiyot merosini milliy kontekstga muvaffaqiyatli tatbiq etgan. Shu bilan birga, tarjimalarda ishlatilgan badiiy va estetik uslublar o'zbek adabiy tafakkurining rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shgan. Maqolada keltirilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, tarjimalar orqali o'zbek o'quvchisi yangi g'oyalar, obrazlar va badiiy texnikalar bilan tanishgan. Masalan, klassik va zamonaviy xalqaro adabiyot asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilish jarayoni nafaqat yangi syujet va janrlarni tanishtirgan, balki tarjimonlarning ijodiy tafakkurini ham rivojlantirgan. Bu holat, o'z navbatida, tarjima san'atini o'rganish va adabiy rivojlanishning ilmiy-tahliliy jihatlarini mustahkamlashga xizmat qilgan. Shuningdek, tadqiqot natijalari Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalarida badiiy tafakkur va madaniy qadriyatlar uyg'unligining muhimligini ko'rsatadi. Tarjimalarda xalqaro adabiyot namunalarini o'zbek tiliga moslashtirish jarayonida milliy til va madaniyatning asosiy qadriyatlari saqlangan. Shu jihatdan, tarjimonlarning ijodiy yondashuvi xalqaro adabiyot bilan milliy adabiyot o'rtasida samarali aloqa o'rnatishga xizmat qilgan. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalari nafaqat badiiy va madaniy ahamiyatga ega, balki pedagogik va ilmiy jihatdan ham muhimdir. Ularning ishlari o'quvchilarda estetik did, madaniy tafakkur va tilga bo'lgan nozik munosabatni shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, tadqiqot ko'rsatdiki, tarjima san'ati va adabiy rivojlanish jarayonlarini o'rganishda ularning tarjimalari asosiy ilmiy manba sifatida ishlatilishi mumkin. Natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalarining O'zbek adabiyoti rivojiga qo'shgan hissasi bir qator jihatlar orqali namoyon bo'ladi: badiiy va estetik boylikni oshirish, xalqaro adabiyot merosini o'zlashtirish, yangi janrlar va mavzularni shakllantirish, alab avvalgi ahamiyat, ilmiy-tahliliy salohiyat va tarjimon ijodining o'ziga xosligi. Tadqiqot shuni ham tasdiqladiki, tarjimalar orqali o'zbek adabiyoti global adabiyot jarayonlariga integratsiyalanib, yangi badiiy imkoniyatlar va metodologik yondashuvlar yaratgan.

Xulosa. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalari O'zbek adabiyotining rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Tarjimalar nafaqat badiiy ifoda vositalarini boyitgan, balki o'zbek adabiyotida yangi janrlar, mavzular va estetik qadriyatlarning shakllanishiga turtki bo'lgan. Ularning ijodiy yondashuvi va tarjima metodologiyasi xalqaro adabiyot merosini milliy kontekstga muvaffaqiyatli tatbiq etishga imkon yaratgan. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, tarjimalar orqali o'quvchilar nafaqat yangi obrazlar va syujetlar bilan tanishgan, balki o'zbek adabiyotining badiiy tafakkurini, estetik didini va madaniy qarashlarini rivojlantirgan. Shuningdek, tarjimonlarning ijodi alab avajdan ham ahamiyatli bo'lib, o'quvchilarda til va badiiy tafakkurga bo'lgan qiziqishni oshirgan. Solishtirma tahlil va intervyu natijalari shuni tasdiqladiki, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalarining badiiy sifati yuqori bo'lib, ular o'zbek adabiyotining global adabiyot jarayonlariga integratsiyasiga hissa qo'shgan. Tarjimalar orqali o'zbek adabiyoti nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosda tan olinadigan adabiy merosga ega bo'lgan. Shu bilan birga, tadqiqot davomida aniqlanishicha, tarjima jarayonida tarjimon ijodining innovatsion va estetik jihatlari, badiiy tafakkur va madaniy qadriyatlarning uyg'unligi muhim ahamiyatga ega. Bu esa tarjimalarning nafaqat badiiy, balki ilmiy-tahliliy jihatdan ham o'rganilishi lozimligini ko'rsatadi. Umuman olganda, Usmon Nosir va Abdulla Qahhor tarjimalari O'zbek adabiyotining rivojlanishida nafaqat badiiy va madaniy, balki alab avaj va ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, tarjima san'ati va adabiy jarayonlarni chuqur o'rganish imkonini yaratadi. Tadqiqot natijalari adabiyotshunoslar, tarjimonlar, alab avaj ilmiy tadqiqotchilar uchun amaliy va nazariy tavsiyalar beradi hamda o'zbek adabiyotini rivojlantirishga qo'shimcha ilmiy asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nosir, U. (1985). Tanlangan asarlar. Toshkent: Sharq.
2. Qahhor, A. (1990). Badiiy tarjimalar to'plami. Toshkent: O'zbekiston.
3. Pulatova, M. (2021). "O'zbek tarjima san'ati va xalqaro adabiyot merosi". O'zbek tili va adabiyoti, 3(12), 45–58.
4. Hamidov, R. (2021). "Tarjimaning badiiy va pedagogik ahamiyati". Adabiyotshunoslik jurnali, 5(7), 12–27.
5. Karimov, S. (2022). Usmon Nosir va Abdulla Qahhor ijodida tarjima metodologiyasi. Toshkent: Fan.
6. Tursunov, N., & Qo'ldoshev, B. (2023). "Badiiy tafakkur va tarjimon ijodi: Nosir va Qahhor misolida". O'zbekiston adabiyoti tahlili, 4(1), 34–49.
7. Veness, L. (2020). The Role of Translation in Literature. London: Routledge.
8. Smith, J. (2021). "Translation as a Tool for Cultural Exchange". Journal of Comparative Literature, 8(2), 67–85.

9. Ainscow, M. (2020). Inclusion and equity in education: Making sense of global challenges. Paris: UNESCO.
10. UNESCO. (2020). Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and education. Paris: UNESCO.